

Joxepantoni'ren gora-bera illun eta alaiak

I

Gure Gipuzko maite onetan basetxe edo baserri aberats eta paketsurik baldin ba'da, Joxemiel ta Joxepantoni bizi ziran uraxe bazan noski. Ezkondu-ezkeroztik, gora ta gora zijoazen...

Ikulluan aziendak, naiz txerri ta bei, naiz txekor, txal eta idi, nola nai ta ala: zelai eta belardiak bezela baratzak ere, urtetik-urtera emakor ta ugarikorragoak. Senar-emazte ta semetxoan biotzetan berriz, egizko maitasuna ta pake zerutarra. Zorion-angerutxoak ego zuriak zabalduz, basetxe-gañean batetik-bestera, egan zebiltzala esan ziteken. Baña zoriontasun osorik ez dago mundu ontan. Basetxe-alboko loretegian, atzo bertan lirain eta mardul, loretegiko apaingarri ta zoragarri ziran lora batzuek, gaur igarturik, bizitzaren kutsurik ere gabe, lurrean daude, udaberria izan-arren, ugaldeak bere ur zikiñetan arrastaka daramazkiela...

Joxemiel omen zan gizona, noski...! Trinko ta sendoa, gorputzez. Arpegiz, musu zabala ta sudur luzea. Besoak, zaintsuak. esnarria bera baño gogorragoak. Eskuak, babaz josiak, atxurrean eta laiean trebeak. Langillea. langillerik ba'da, biozbera ta maitalea era berean, aurtxo apalaren antzera. Bere Jaungoikoa, bere emazte, semetxoak, baserri-lanak, beste lelorik ez zuan buru-biotzetan.

Igande-jaietan, entzun Meza Nagusia, —ez zan iñoiz Meza labur batekin, al ba'zuan beintzat geldituko—, eta arratsaldeetan Besperandoren, bere kideko baserritarrekin Eleiz-atarian herriketaldi bat egin, pipakada bat ketuz baso erdi bat edo beste ardo ala sagardo edan-ezkerero, bapo zegon gure gizona aste osoan lanari ekiteko. Oso gutxitan iñork joko ta apusturetan ikusiko zuan, eta ardotegetian, bein illundu-ezkerero, sekulan iñork ez. Jaietan bezela, azoka ta pe-

rietatik ere, illuntzetan etxeratzen jatorra zan. Egunero bere andrea ta morroiarekin Errosario santua sukaldean erreztatu- apai-legea egin, beiak jetxi eta oera, al zuan bezin laister, ta goizean eguzkia bera baño goizago jeiki. Orra, etxe paketsu ta zoriontsu artako bizikera.

II

Bein batean ilbeltzako egun bat zan—, sorotik, ezurretarañoeko guzia blai eginda, otzez dardaraz etorri zan etxera. Oeratu zan, baño geroztik ez zuan gizajoak onik izan. Izugarritzko berotasun batek kiskaltzen jarri zion soin osoa. Asnasik ezin artu ta ito-bear.

Joxepantoni'ren naigabea zenbatañoa, ez da adi-erazten biziro erraza. Inguruko sendagillei ots-egin zien, Donostiko ospetsu bat ere ekarri-azi zuan. Dana alperrik, ordea. Bere Joxemiel egunetik egunera okerrago, gaizkiago. Sinismen biziz, itxaropen osoz, Zeruko Ama'rengana jo zuan. Amaika aldiz, eguzkiak bezela illargiak ere, ikusi zuten ama doakabea, besoak-zabalik, belauniko, ta auzpezka ere, Ama Birgiña'ren iruditxoaren aurrean. negar ta negar esaten: "Ama errukitsua, kupitu zaite ama doakabe onetaz. Senda ezazu nere senarra... Zuk Zeru-lurretan guzia zenezake-ta, sendatu zenezakidazu nai ba'dezu. Nai ezazu, Ama maitea... Biok juango gerade, urtero. bizi geran-artean, Arantzazura. Zuri antxe eskerrik beroenak ematera. Sendatu, bada, Zuk. Ama kutuna, sendatu Zuk..."

Baña, Joxemiel gaxoa, oinkada luzez eriotz-bidean. betiko bizitzara zijoala antzematen ez zan gauza zalla. Ta Joxepantoni'ren biotz naigabetuan burruka gogorrek sortu ziran. Norbaitek bere alboan, par-antzean, esaten ziola zeritzaion: "Oraindik ere Jaungoikoa eta apaizen esanak sinisten jarraituko ote den? Ara. ik uste osoz amaika bider, ain errukiorra unan Amarengana jo, ta zer iritxi den azkenez, gajo orrek? Euk otoitz eta arren-egin ala, ez den. ba, eria gaizkiago ikusten? Ta Jaungoikoak maite aunala, sinisten al-den oraindik ere?" Ta itz auen ondoren, par-algara zoli bat entzun zuala zeritzaion.

Tximista-argiaren antzeko alako astiñaldi bizi bat nabaitu zuan bat-batean andre gaxoak burutik-onetara gorputz osoan. Ez zion ez, etsai gaiztoaren tentaketari lekurik eman. Aitaren-egiñaz, Jesus'ka ta Maria'ka asi zan Zerurontz begira: ta belaunikaturik Kredoa esan zuan.

Arratsalde artan, Joxemiel'ek berak eskatuta, Bikaio jauna etori zan, eta goxoak, bizitza osoko aitorketa umilki egin-ondoren, apaizen Azkespena ta itz zerutarrak entzunda, iñoiz ez bezelako lasaitasun ta poza biotz-barnean somatu zituan. Jaunaren eskuetan jarri zan osoro Joxemiel, bere borondatea Jaunarenakin bat-egiñaz.

Erriko eleizatik gertuan bai-zegoan basetxea, Elizakoak illunabarean ematea erabaki zuan Bikaio jaunak, erritarrik geienak Jaunari laguntzera ta gaxoaren alde otoitz-egitera eldu zitezen. Illun-sentian, kanpai-otsak, enara beltzen eran, batetik-bestera zabaldu ziran, eta etxe gustietan berri naigabetsuaz jabetu. Laister ziran eleiza-bidean emakume ta ume koskorrak ezik agure kankallu ta gazte lerderak ere. Emakumezkoak burua estalki beltzez estalirik, ta batzuek besoetan beren aurtxoak zeramazkitela...Etorri ala, elei-barrura zartzen ziran. Gizonak, aguretxoren bat edo beste kenduta, eleiz-atarian gelditu ziran. Apaiza eleizara eldu zan bezin laister, beste kanpai-ots luze bat entzun zan, eta atarian zeudenak oro, eleizaratu ziran. Gizon, emakume ta umeak ere zekazkiten kandelatxoak bata bestenarekin piztu zituzten. Apaiza aldarera igo zanean, guziok belaunikatu ziran. Ura zan ikusteko gauza...! Eleiza sutan zegoala zirudian. Apaizak Jauna eskuetan artuta, bular-gañean izkuřatatu-ondoren, abiatu zanean, gizon eta umeak aurretik jo zuten. Gizonezko ta umeak, —umeak aurretik—, ixil-ixilik, errenkada bitan, ezker-eskubi kandela, bana piztuta zeramatela. Ondoren iru mutiko sotana gorritz ta atorra antzeko soñeko zuriz jantzita, batek txintzarriari noizean beinka eragiten zion, eta beste biak, eskuan parola aundi banakin, aren bi aldamentan. aingerutxoen antzera, zijoazen. Atzetik, apaiz jauna “Miserere” otoitza, ixil-une aldi batzuek egiñaz, begiak lurrera zuzendurik, errezatzen... Onen-ondoren, neska ta andre mordoska ederra, erdi-negarrez.

Joxemiel'en etxera eldu ziranean, gizezko bi errenkadak beiaunikatu ziran, ta erditik igaro zan apaiza. Ezkaratzatik entzunen ziran Joxemiel gaxoaren asnas-estu-otsak eta etxekoen negar-zotiñak. “Pax huic domui...” Pakea etxe oni, ta bertan bizi diran guzieri, esan zuan apaizak, gaxoaren edo eriaren gelan sartu zan bezin laister. Jauna mai zuriaren gañean utzi, ta latinezko otoitz batzuek esan-ostean, Joxemiel zetzan oera urbildu ta apaizak galdatu zion:

—Jaun-Goiko gustiz Altsu, Zeru-lurren egilea siñesten aldezu?

—Bai, jauna, darantzuio eriak.

—Jesukristo, Bere Seme bakarra siñisten al dezu?

—Bai, jauna, sinisten det, Joxemiel'ek berriro poliki-poliki baña garbi darantzuio. Sinismeneko beste egiak ere sinisten zituala aitortu-ondoren, apaizak gurutze santua muiñ-emateko ezpañetan ipiñi zion, ta gela osoan entzun zan-añako musu bero-luze bat eman zion Joxemiel'ek. Gero bi biatzez Jauna artuta erakusten dio esanaz.

—Eta nik nere eskuan daukadan auxe Jesukristo gure Jaunaren egizko Gorputza dala, sinisten al-dezu?

—Bai, jauna.

—Ortaz gañera, naigabe ala ezbearren bat egin dizuten guzi-guziei biotz biotzez barkatzen al diezu?

—Bai, jauna, barkatzen diet.

—Eta zuk bein-edo bein itzez ala egitez ezbearren bat egin diezun guziei barkapena eskatzen al-diezu?

—Bai, jauna, bai, eskatzen diet, esan zuan Joxemiel'ek gelan be-launiko zeudenei begiratu xamurra zuzenduaz.

Bai pozez sartu zala Jauna eriaren barruan...! Laga ditzagun biok alkarrekin izketa gozoan, ta guazen gu berriro eleizara.

Ozkarbi dago. Izarrak dirdizka beren Jaun-Goikoari agur-dagiote, Illargiak, alako zillar-argi legunez eleiz-bidea argitzen du. Ixil-ixilik dana... Eleiz-mutikoaren zintzarri-otsak eta gizon-emakumeen oinka-da-otsa beste soñurik ez da entzuten.

Eleiz-barruan sartu diranean, apaizak Jauna eskuetan duela, onetsi ditu guziak, eta Jaunari lagunduaz eta eriaren alde otoitz-egiñaz zer nolako egintza ona egin duten aditzera eman die. Olaxe bukatu zan eleizkizun xamur ta eder ura.

III

Urrengo goizean, Meza asterako, eleizan zan Joxepantoni. Negarrez bustitako amaika arren eta eskari egin zituan gajoak. Senarrak gaua oso poliki igaro zuala-ta, itxaropenez biotzak pil-pil zegiola, Meza santua entzun-ondoren, indarberriturik bezela etxeratu zan.

Gosari-legea eginda, laister zan Bikaioa jauna ere, Joxemiel-enean. Okerrgo zegoanik ez zitzaion iruditu. Baña, ezaguena osoz Sakratu ori artzea obe zala-ta, Azken-Igurtzia bereala emango ziola adierazi zion Joxemiel'eri. Pozik eta umilki artu zuan eriak, eta itz ezti batzuek gaxoari esan-ordoren, "gero-arte" maiteki ziola, irten zuan apaiz jaunak.

Eguardi-aldean erriko osalari edo medikua izan zan eta eria oso gaizki arkitu zuan. Ordu batzuetako bizitza besterik ez zeukala esan zion Joxepantoni'ri; agoni-aurreko burruketan zebilkiola biotza, ta apaizari ots-egiteko bazkal-ondoan.

Gure biotzarentzat ez da gauza naigabetsuagorik itxaropen-sua itzalita arkitzea baño. Joxepantoni'ren negar-samiñ eta antzi-estuak...! Otso-amak, bere semeak ostu dizkiotela somatzen duanean, ez du orru eta marru naigabetsuagorik noski egingo. Gure animaen etsai gaiztoak orduantxe berriro erasan zion andre gaxoaren adimen illunean gogoketa auek piztuaz:

—Oraindik ere Jainkoak maite aunala sinisten jarraituko al-den? Alperrikakoak izan zaizkin ire eskari ta arrenak. Noletan merezi den

ainbesteko zoritxarra? Ezkondu-ezkero, biok Jaunaren legea nola ongien ta osoro beteko zenuten bizi izan zerate... Ta, orra ematen dizuten saria.”

Joxepantoni'k negarrari eman zion, Joxemiel zetzan oera alboratu ta ari begira-begira negar-malko beroak matrailletik beera ztrizkiola tente gelditu zan. Maitasun-onaizearen aragizko irudia zirudian ga-xoak. Apaiza agoniko otoitzak errezatzen ari zan. Auzoko emakume ere belauniko erdi-negarrez zeuden otoitz-egiten. Joxepantoni ere belaunikatu zan gaxoaren oean burua makurkurik negar-malkoz bustitzen zuela.

Ontan argitu egin zan Joxemiel. Begiak zabaldu ta gelan zedenei begira. Jeiki zan Joxepantoni ta apaiza ixildu zan.

—Joxemiel, Joxemiel... Zer nai dezu?—esan zion maiteki eta negarrez Joxepantoni'k.

Eta poliki-poliki andreari begira, esan zion:

—“A...gur... Ba-noa... U...me... ga...xoak... zaitu... on...do... Zeruan da...nok...”

Ezin bukatu izan zuan. Joxepantoni negar ta negar gelditu zan tente gizonari begira, erdi erotuta, naigabearen naigabez zer egin ez zekiela. Apaiza erriaren belarrrian otoitz labur bat eta beste esaten asi zan, gurutze santua ezpañetan ipiñiaz.

Asnasa luzea bat, gero beste bat, ta illotzik gelditu zan.

Joxepantoni'k bere asnasez, negarrez eta musu beroz bizitzara erakarri naiean bezela, illotzik zetzan senarraren gorputza besarkatuz, zion:

—“Joxemiel... Bakarrik gelditzen naiz. Etzaituk sekulan aaztuko. Jaungoikoak eztitu nere eskaririk entzun nai izan. Beregana eraman zaitu. Ni, bakarrik, gere iru semiekin laga-ta. Zer egingo dek nik orain zu gabe? Noletan Jaun-Goikoak nai izan du au...?”

Apaiza asko ikasia ta ikusia zan, ta ez zan arritu orrela emakume gaxoa ikusita. Eta artuta beste gela batera eraman nai zuten auzoko emakume on batzuei esan zien:

—Laga zazute pakean. Lasaitu dedilla. Askatu dezala biotza estutzen dion korapilloa. Orduan lasa ta pakean geldituko da-ta.

Ta alaxe gertatu zan. Andik ordu-erdira beste bat zirudian Joxepantoni'k. Orduan ots-egin zion apaizak eta sukaldean, sutondoan exeri-azirik esan zion xamur ta maitekiro:

—Joxepantoni, irea bakarrik al-unan, ba, ire senar ori, ala Jainkoarena?

Jaungoikoak eman ziñan, Bere-Berea unan, ta Berak nai izan duanean, kendu din. Jaunaren Naiarekin gurea bat egitea besterik ez zegokigun orain, emakumea, kristau fededunak bezela jokatu nai

ba-diñagu. Uda berriko illunabarretan ez al-intzanan ibiltzen ur-ontzia eskuetan eramakiñala ire baratzako loretegi eder orretan jo batera ta jo bestera lore egarritsuak urez asetzen? Ta, ez al-itunan eorrek gero lorerik mardulenak eta ederrenak ebaki ta ire etxeko gela nagusian apaingarritzat ipintzen? Orixe egin zigun, ba, gaur gure Jainkoak Joxemiel'ekin. Ta gañera, guk ez zekiñagu, Jainkoak bakarrik zekin, guri egokiena zer zaigunan. Ire semetxo Txomiñ'ek ez al-din askotan itai zorrotza negarrez eskatu? Ta ik ematen? Ez, noski. Zer-gatik? Maite unalako, ez den ala? Ire semetxoak ez ziñan ori usteko, baña, alaxe unan benetan.

—Bai, jauna, arrazoi du, Burugabe jokatu det, aitortzen diot. Beorrek dion guzia egia dala ba-dakit, ta beti sinistu det, baño neonek ez dakit zer gertatzen zitzaidan. Jaungoiko errukitsuak barkatuko al dit nere burugabekeria. Ta apaiz jaunaren aurrean belaunikaturik ta Zerurontz begiak jasoaz, zion damuz josirik: Barkatu, Jaun Ona, barkazaidazu nere ausarkeria. Zeruan bezela lurrean ere, egin bedi Zure Naya. Zure mirabea besterik ez naiz: egin nerekin nai dezuna.

—Jaungoikoaren izenean barkatzen dizut: Jaungoikoaren pakea zurekin bedi orain eta beti, erantzun zion apaizak: eta tente jarri eta eskuak gorantz jasoaz, Aitaren eta Semearen eta Espiritu Santuaren izenean bedeinkatu zuan.

IV

Joxemiel'ek iru semekin utzi zuan Joxepantoni. Sei urte zituan zarrenak, amaika illabete gazteenak. Gurutze galanta jarri zion, ba, sorbaldan gure Jaungoikoak. Ume aiek azi, ta baserria lur jo gabe, aurrera eramateko bideak artu: orra emakume batentzat, naiko lan eta buruauste. Baña, gure Joxepantoni etzan nolanaiko emakumea, buru argia zan, adoretu ta trebea: otoitzari ta lanari ekin zion, ta Jainko gure Jaunak egin zuan gañerakoa. Baserria, beintzat, gora zijoan, ta umeak, aitaren bildurrik gabe ere, inguruetako umerik onenak eta maitagarrienak ziran, ao batez guziok ziotenez.

Berriro ezkontzeko era, eta era egokiak gero, izan zituan, baña gure Joxepantoni'k gai ortaz aspaldian erabaki sendoa arturik zeukan. Bere biotza Jainkoarentzat eta semetxoentzat izango zan andik aurrera. Joxemiel'ek Zerutik lagunduko zion.

Gipuzkoa'ko erri ospetsu batean apaiz zeukan bere anaiak artu ta berekin eraman zion semerik zarrena, eta beste anai bat etorri zitzaion baserri-lanetarako. Pakean ta buruauste aundirik gabe bitzizeko eran jarri zan, beintzat. Gero, andik urte batzuetara, anai apaizarekin zegon seme zarrenak, apaiz egin nai zuela-ta, kezka ta zalantzarik naiko sortu zintzaizkion gajoari, baño, tira... arena ere

egin zuan, Bigarrena, Joxe Erramon, zetorren mutilla, noski, Sendoa ta trinkoa, paketsua ta amaren esanetara josia, aita zanaren tajua bera zekarren lanerako. Onexek bai jasoko zuala baserria, Jainkoak lagun. Ta txikiena ere, Txomin, ez zan makal-makala, zirudienez. Aiek azitzean, orduan bai igoko zala bere etxea! Beti ametsetan amaren biotza! Gau ta egun bere aiekin amets gozoetan...!

Udako goiz eder bat zan. Artajorran ari zitzaizkionen gosaria antolatzen ari zala, Txomin txikiaren ateraldiak par-eragin zion. Umearen burutasuna, izan ere!

—Ama, —esan zion bat-batean, oetik jeikita ikusi zuan bezin laister—. Amatxo, nik aitarengana joan nai det.

—Ago ixilik, —darantzuzio amak? Ez al-dakik aitatxo zeruan zegokela? Ona ta zintxoia izaten ba'aiz joango aiz Zerura, ta gaiztoa baldin ba'aiz, berriz, inpernura deabru beltzarekin...

—Bai, Zerura joan naidet, aitatxongana joan nai det, zion bein eta berriz mutikoak.

Ama gosaria eraman ta etxeratu zanean ez zuan iñun arkitzen mutikoa. Ots-egin eta erantzunik ez. Nora joan ote-da? Joxepantoni'ren biotza kezka gogorretan goibeldu zan. Joan zan baratzara, igo zan baserri-gañeko sagardira, ta iñun Txomin-ek zantzurik ez. Auzoko baserrietan galdatu, ta iñork mutillaren berririk ez.

Gosaltzen ari ziranengana itzuli ta zer gertatzen zan aditzera eman zien. Ez ziran asko estutu. Umea agertuko zala bai, ta ez estutzeko zioten Joxepantoni,ri. Baña, amaren biotza ezin lasa egon. Azkenean, soroan pitxarrako hotella-ardoa, ogi-puzketak eta tortilla-zatiak bertan laga, ta sakabanatu ziran mutillaren billa.

Eguardian topatu zuten bere gorputz illa, etxe-aurreko baratzako putzu sakonean. Danok arrituta gelditu ziran, Joxepantoni'k negarrez umearen goizeko ateraldiaren berri eman zienean. Bost urteko umearen atarramentua, izan ere...! Aingerutxoen batek esan ote-zion bart gaur zerura aitatxongana joango zala? Ez dakigu. Baña, umea zeruan arkitzen dala bai, eta bere aita, munduan ezagutu ez zuan bere aita-xo, antxe arkituko zuela ere, sinistu genezake.

V

Naigabe ta zoritxarren ondoren, poza ta atsegiña ere, giza-biotzetan ixuritzen ba-daki Jaungoikoak. Orixe egin zuan Joxepantoni'ren biotzean. Gurutze astuna eraman-azi zion bizitzako zenbait urteetan: baña, amaren biotzak artu lezazken ezti-tantorik gozoenak ere, oparo ixuri zizkion.

Bere seme zarrena, Patxi, D. Francisco, apaiz jaun egiña ikusteko

zoriona izan zuan, baita erri aundi bateko Bikario izateraño igo zala jakitekoa ere. Joxe Erramon'en eskuetan baserria oso goratu zan. Bizitzako azken-urteak paketsu, eroso, ta lanik gabe igaro zituan. Ustez bezela, egintza onez ere aberats, bere seme apaizaren besoetan il zan, Jesukristoren pakean eta grazi santuan.

Oraindik ere, ez da erritik aienatu Joxepantoni'ren izen onaren usai gozoa. Oraindik ere erritarren biotzetan aren irudi oroigarria bizi-bizirik dirau. Ez al da iñoiz ilko...! Euskaldun ama orok begien aurrean eukiko al dute...!

(Urrestilla'n, 1952-III-4'an)

